

УДК 347.9 (477)

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.4.20>**К. А. Рудько**аспірант кафедри цивільного та господарського права і процесу
Міжнародного гуманітарного університету

ОБОВ'ЯЗОК ДОКАЗУВАННЯ ТА ПОДАННЯ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Судове доказування є всебічне, повне, об'єктивне з'ясування всіх обставин, що мають істотне значення для правильного розгляду і вирішення справи. Обов'язок забезпечити в ході провадження повноту доказового матеріалу, що дозволяє встановити істину у справі в цивільному процесі, покладений на сторони, інших юридично заінтересованих у вирішенні справи осіб та суд.

Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених ЦПК України.

У справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, зменшення розміру заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або його близькими особами про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою обов'язок доказування, що прийняті рішення, вчинені дії є правомірними і не були мотивовані діями позивача чи його близьких осіб щодо здійснення цього повідомлення, покладається на відповідача.

Тобто, практично у всіх справах, саме на сторони, особливо на позивача лягає обов'язок довести ті обставини на які він посилається.

Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Суд не може збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи, крім витребування доказів судом у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів

Що ж стосується положень цивільного процесуального кодексу України, то вони відбивають публічно-правові засади цивільного судочинства та спрямовані на забезпечення добросовісності процесуальної поведінки учасників справи в умовах змагальної моделі судочинства, виходячи із принципу пропорційності, що покликаний забезпечити баланс приватних та публічних інтересів під час відправлення правосуддя у цивільних справах.

У статті проаналізовано питання обов'язку доказування та подання доказів у цивільному процесі при поданні позовної заяви до суду та під час розгляду справи.

Ключові слова: цивільний процес, доказування, позивач, подання доказів, клопотання про витребування, відповідач.

Постановка проблеми. Доказування є центральним інститутом цивільного процесуального права, що відображає фундаментальні особливості національної моделі цивільного судочинства. Не дивно, що цей інститут зазнав значних змін у процесі реформування цивільного процесуального законодавства внаслідок конституційної реформи у сфері правосуддя, яка заклала підвалини для нової філософії здійснення правосуддя у цивільних справах.

Аналіз останніх досліджень. У вітчизняній правовій науці проблематиці доказування загалом та належності і допустимості дока-

зів зокрема присвятили свої наукові праці такі вчені, як: С. С. Бичкова, В. А. Бігун, Ю. В. Білоусов, М. О. Гетманцев, К. В. Гусаров, К. Б. Дрогозюк, В. В. Комаров, Т. М. Кучер, О. М. Лазько, Д. Д. Луспеник, Н. Ю. Сакара, В. І. Тertiшніков, В. П. Феннич, С. Я. Фурса, Т. В. Цюра, Г. В. Чурпіта, М. Й. Штефан та інші.

Формування цілей статті. У статті є розгляд питання обов'язку доказування тих чи інших фактів, викладених в позовній заяві на які посилається позивач, порядок їх подачі та витребування судом за клопотанням учасників процесу. Також подання доказів відповідачем на противагу вимог позивача.

Виклад основного матеріалу. Модернізація цивільного процесуального законодавства в Україні відбувається у світлі загальних світових глобалізаційних процесів у сфері права, що останнім часом стають все більш помітними та мають на меті зближення елементів континентальної та англо-саксонської систем права, і, як наслідок, інтернаціоналізація національних систем цивільного судочинства [1].

Традиційно проблеми доказування у цивільному судочинстві розглядаються через призму вимог принципу змагальності. Попередня редакція ЦПК тяжіла до регламентації моделі чистої змагальності, за якої обов'язок доказування цілком покладался на сторони, натомість суд не мав права збирати докази за власною ініціативою, а лише міг у випадку наявності у сторін складнощів в отриманні доказів за їх клопотанням витребувати останні.

У чинній редакції ЦПК законодавець дещо по-іншому відображає співвідношення функцій сторін та суду під час доказової діяльності. Зокрема, поряд із класичними постулатами про те, що цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторони (ч. 1 ст. 12 ЦПК), обов'язок доказування покладається на сторін (ч. 3 ст. 12, ч. 1 ст. 81 ЦПК) і збирання доказів у цивільних справах за загальним правилом не є обов'язком суду, суд наділений можливістю у виключних випадках збирати докази за власною ініціативою (ч. 7 ст. 81 ЦПК).

Такими випадками, окрім добре відомої можливості суду витребувати необхідні докази за власною ініціативою у справах окремого провадження (ч. 2 ст. 294 ЦПК), є:

1) право суду збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи у випадках, коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена (ч. 2 ст. 13 ЦПК);

2) право суду витребувати за власною ініціативою докази, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів (ч. 7 ст. 81 ЦПК).

Слід зауважити, що зазначені новели процесуального законодавства можуть мати різне трактування, зокрема, вони можуть бути розцінені як порушення принципу змагальності, відхід від змагальної моделі у бік слідчої моделі цивільного судочинства. На наш погляд, такі твердження є дещо передчасними, виходячи з наступного.

Загальне правило щодо розподілу функцій сторін та суду у доказовій діяльності впливає із системного тлумачення положень ЦПК. Так, кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог та заперечень, крім випадків, встановлених ЦПК (ч. 2 ст. 12 ЦПК). Натомість роль суду зводиться до керування ходом судового процесу; роз'яснення у випадку необхідності учасникам судового процесу їхніх процесуальних прав та обов'язків, наслідків вчинення або невчинення процесуальних дій, сприяння учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених ЦПК (п.п. 1, 3, 4 ч. 5 ст. 12 ЦПК).

В процесуальній літературі існує точка зору про те, що процес доказування для позивача починається до моменту відкриття провадження у справі, оскільки в позовній заяві повинні вказуватися докази, які підтверджують кожен обставину, наявність підстав для звільнення від доказування. Доказовий процес не може ототожнюватися із цивільним судочинством, а передусє зверненню до суду[3]. Більш обґрунтованою видається думка, яка пов'язує початок процесу доказування з твердженнями сторін про факти, з якими пов'язується наявність чи відсутність суб'єктивних прав[4]. При цьому деякі науковці говорять про дію правила розподілу тягара доказування на стадії підготовки справи до розгляду[5]. Однак такий висновок є дещо передчасним, оскільки зустрине низку труднощів у реалізації. По-перше, відповідач може позов ігнорувати або висловити свої заперечення недостатньо чітко для формування предмета доказування. По-друге, тільки в ході судового розгляду можна зробити висновок про виключення деяких фактів з предмета доказування. Таким чином, тягар доказування позивача виникає з моменту пред'явлення позову, а відповідача – тільки після того, як останній вважатиме надану позивачем сукупність доказів загрозливою для свого стану. На підставі правила про розподіл доказового тягара формується позиція сторін у справі, надаються і вивчаються докази, а також виноситься судові рішення. Відповідно, правило розподілу тягара доказування організовує весь процес – від моменту пред'явлення позову до ухвалення судового рішення, відіграє роль глобального рушійного чинника розвитку процесу. Звертає на себе увагу особливість застосування правила залежно від позицій сторін. Тягар доказування позивача і відповідача істотно відрізняються. Позивач пов'язує себе своєю ініціативою, тому

він завжди є активною стороною. Тягар доказування позивача існує завжди. Відповідач – сторона, що вибирає варіант захисту: від активного заперечення до повного мовчання. Відповідно, він сам може по-різному визначити для себе тягар доказування. У науці обґрунтовано думку, що в більш невідповідні умови при доказуванні повинен бути поставлений позивач, оскільки саме він домагається зміни матеріальних правовідносин, відповідач лише хоче зберегти їх у незмінному вигляді[6]. Проте варто визначитися з мірою невідповідності становища позивача, або наскільки закон захищає недоторканність відповідача.

Зазначене питання відіграє важливу роль у характеристиці типу цивільного процесу. Принцип диспозитивності одним зі своїх вихідних постулатів вбачає свободу участі у судовому розгляді для обох сторін.

Висновки. На підставі вище викладеного, можна дійти наступного, а саме під час подачі позовної заяви до суду позивач зобов'язаний підтвердити викладенні обставини в позовній заяві відповідними доказами, якщо в нього не має можливості надати відповідних докази він зобов'язаний подати клопотання до суду про витребування таких доказів. Також, чинним ЦПК передбачена можливість витребування відповідних доказів за ініціативою суду, якщо в суду є сумніви щодо окремих обставин, які виникли під час розгляду справи.

Допустимість доказів у цивільному судочинстві поєднує в собі три аспекти: вираження

доказу у формі одного із засобів доказування, що визначені законом; законність процедури отримання доказів; можливість підтвердження певних обставин справи лише тими засобами доказування, які законом визначені як єдині, що можуть забезпечити таке підтвердження.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р (зі змінами) // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]// *Відомості Верховної Ради України* 18.12.2016. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 13 серпня 2020 року. // (*Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2004. № 1618-IV
4. Бабенко В. В. Доказування в господарському процесі : дис. ... канд. юрид. наук / Бабенко В.В./ К., 2007. С. 49.
5. Баулин О. В. Бремя доказывания при разбирательстве гражданских дел. / Баулин О.В./ М. : Городец, 2004. С. 197.
6. Комаров В. В. Цивільний процес у глобальному контексті // *Право України*. 2011. №10. С. 22-23;
7. Цувіна Т. А. Право на суд у цивільному судочинстві: монографія. Харків: Слово. С. 9-27 та ін.).
8. Фурса С. Я. Докази і доказування у цивільному процесі: наук.-практ. посіб. / С.Я. Фурса, Т.В. Цюра. / К. : Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2005. С. 25.

Rudko K. A. Duty to prove and present evidence in civil proceedings

Forensic evidence is a comprehensive, complete, objective clarification of all the circumstances that are essential for the proper consideration and resolution of the case. The obligation to ensure the completeness of the evidence during the proceedings, which allows to establish the truth in the case in civil proceedings, imposed on the parties, other legally interested persons in the case and the court.

Each party must prove the circumstances to which it refers as the basis of its claims or objections, except as provided by the CPC of Ukraine.

In cases of application by the manager or employer or threat of application of negative measures to the plaintiff (dismissal, coercion to dismissal, disciplinary action, transfer, certification, change of working conditions, refusal to appoint to a higher position, reduction of salary, etc.) in connection with the notification by him or his relatives about possible facts of corruption or corruption-related offenses, other violations of the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» to another person the obligation to prove that the decisions taken, actions taken are lawful and were not motivated by the actions of the plaintiff or his relatives to implement this notice, rests with the defendant.

That is, in almost all cases, it is the parties, especially the plaintiff, who have the obligation to prove the circumstances to which he refers.

Proof cannot be based on assumptions.

The court may not collect evidence relating to the subject matter of the dispute on its own initiative, except for the demand of evidence by the court in case it has doubts about the conscientious exercise by the parties of their procedural rights or fulfillment of obligations regarding evidence.

As for the provisions of the Civil Procedure Code of Ukraine, they reflect the public law principles of civil proceedings and are aimed at ensuring the integrity of the procedural conduct of participants in the adversarial model of justice, based on the principle of proportionality to balance private and public interests in the administration of justice. in civil cases.

The article analyzes the issue of the obligation to prove and present evidence in civil proceedings when filing a lawsuit in court and during the trial.

Key words: *civil process, proving plaintiff, submission of evidence, petition for claim, plaintiff, defendant.*